

Období následující po únoru 1948 je většinou v obecném povědomí zafixované jako doba nejtvrděší represe stalinistického režimu, symbolizované především v podobě z velké části inscenovaného budovatelství, neméně inscenovaných okázalých procesů s "velezrádci", táborů nucených prací a ideologického kýče socialistického realismu. Je proto až podivuhodné, že právě v tomto období se v "podzemí" objevuje bohatý svět neoficiálních uměleckých skupin i jednotlivců, kteří se odmítají podvolit strachu z represe, stejně jako tlakům zglajchšaltované společenské objednávky utvářené oficiální kulturní ideologií socialistického realismu.

Obyvatelé těchto podzemních ostrovů svobodné imaginace - edice Půlnoc soustředěné okolo postavy Zbyňka Fišera (alias Egona Bondyho), surrealistické skupiny kolem Vladimíra Effenbergera a Karla Teigeho, okruhu Bohumila Hrabala a tzv. Libeňských psychiků (Záběhlické surrealistické skupiny) - v nich zůstávali po celé toto období téměř zcela skryti. Přesto tvořili, živě komunikovali, vydávali vlastní tiskoviny. Jak je to jen možné? Neznamenal snad "totalitářský" systém totální podřízení života společnosti i každého jednotlivce nárokům a zájmům mocenského aparátu vládnoucí státo-strany? Kdo byli tito lidé? Odkud přicházeli a co je spojovalo? Co na druhé straně okolo poloviny 50. let zapříčinilo jejich rozpad? Jednalo se o izolované ostrůvky nebo o vzájemně propojený prostor sociálního protestu? A především: Co tento fenomén vypovídá o sebereprodukci diktatury a jejích limitech?!

Aby bylo možné položené otázky zodpovědět, je nutné se nejdříve blíže podívat na samotný koncept totalitarismu, jenž doposud tvořil jeden z hlavních přístupů pro to, jak na dané období pohlížet. Na obecnější rovině se taktéž zaměřím na vymezení základních pojmů, jako je "podzemí", "underground" či "avantgarda".